

Vergaderjaar 2007–2008

31 200 V

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2008

F

BRIEF AAN DE MINISTER-PRESIDENT, MINISTER VAN ALGEMENE ZAKEN

Den Haag, 7 mei 2008

In het plenaire debat in de Eerste Kamer op 10 juli 2007 over het adequaat volkenrechtelijk mandaat bij uitzending van militairen¹ en in een daaropvolgende vergadering van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking (BDO) is door een aantal fracties aangegeven dat zij schriftelijke vragen willen stellen over de besluitvorming van het Nederlandse kabinet met betrekking tot de oorlog tegen Irak.

Met dit schrijven worden u deze vragen, met een herkenbare inbreng van de verschillende fracties, aangeboden. De commissie verzoekt u deze vragen te beantwoorden. Zij verzoekt u haar voor 1 juli 2008 een indicatie te geven van de datum waarop zij de antwoorden tegemoet kan zien.

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking,
G. J. de Graaf

¹ Handelingen I 2006–2007, nrs. 37 (9 juli 2007) en 38 (10 juli 2007).

VRAGEN VAN DE PVDA-FRACTIE OVER DE BESLUITVORMING VAN HET NEDERLANDSE KABINET MET BETREKKING TOT DE OORLOG TEGEN IRAK

Algemene aspecten

A1. Bij de bespreking van het rapport van de Parlementaire Enquêtecommissie Srebrenica, constateerde het toenmalige kabinet dat het er bij zo'n onderzoek vooral om gaat lessen te trekken uit het falen van personen, organisaties en politieke en militaire processen. Ook werd van de zijde van het kabinet opgemerkt dat in algemene zin geldt, dat hoe sneller informatie naar voren komt, hoe beter het is. Volgens het kabinet zou de les naar de toekomst zijn dat informatie zo snel mogelijk naar voren moet komen.

Acht de minister-president deze observaties ook van toepassing op de besluitvorming van ons land met betrekking tot de oorlog in Irak?

A2. Vindt het kabinet het gewenst dat de internationale gemeenschap lessen trekt uit de besluitvorming over, en het verloop en de gevolgen van de oorlog tegen Irak in 2003? Zo ja, kan de regering concreet aangeven in welke internationale kaders (bijv. VN, NAVO, EU) deze lessen getrokken moeten worden? Is dat al (partieel) gebeurd?

A3. Is het kabinet van mening dat het ook een bijzondere verantwoordelijkheid is van Nederland, als een van de landen die de oorlog politiek hebben gesteund, daaraan een bijdrage te leveren?

A4. Is het kabinet bereid zelf lering te trekken uit de verschillende fasen van besluitvorming en uit de feitelijke gebeurtenissen zowel voor als na de inval in Irak?

Is het ook bereid te bevorderen dat die lessen snel getrokken kunnen worden?

A5. Heeft het kabinet daartoe in de afgelopen jaren door de betrokken ministers alle aspecten van het besluitvormingsproces voorafgaande aan de aanval op Irak en de feitelijke gang van zaken voor en na de oorlog aan een evaluatie laten onderwerpen? Zo nee, zijn bepaalde aspecten wel geëvalueerd?

A6. Zo ja, door wie heeft die evaluatie plaatsgevonden? Welke lessen zijn uit deze evaluaties getrokken? Is het kabinet bereid deze evaluatie(s) en de daaraan verbonden conclusies aan de Kamer over te leggen? Acht het kabinet het gewenst de Kamer bij het trekken van conclusies te betrekken?

Vorbereiding besluitvorming

B1. Wanneer heeft de toenmalige ministerraad feitelijk vastgesteld dat serieus rekening moest worden gehouden met een militaire aanval op Irak?

B2. Wanneer heeft de ministerraad voor het eerst onder ogen gezien dat in geval van een aanval op Irak, Nederland voor de beslissing zou komen te staan om al dan niet militaire of politieke steun aan die aanval te geven?

B3. Zijn met het oog op de voorbereiding van deze beslissing op dat moment binnen de ministerraad bijzondere afspraken over de te volgen werkwijze gemaakt? Zo ja, waaruit bestonden die? Zo nee, hoe vond de voorbereiding van de besluitvorming plaats?

B4. Is het kabinet van mening dat de gevolgde werkwijze voor deze besluiten toereikend was, of meent het dat veranderingen moeten worden overwogen?

Volkenrechtelijke aspecten

C1. De minister van Buitenlandse Zaken heeft op 5 september 2002 in de Tweede Kamer verklaard een verandering van het regime in Irak onvoldoende basis te vinden voor het gebruik van militair geweld. «Maar de legitimatie voor het optreden van de internationale gemeenschap ligt voor mij nagelvast in de kwestie van massavernietigingswapens. Daarom vormen de inspecteurs ook de eerste stap, het gaat om het bezit van deze wapens.» Wanneer en om welke redenen heeft het kabinet besloten dat de legitimatie voor het optreden van de internationale gemeenschap voor Nederland niet meer «nagelvast in de kwestie van de massavernietigingswapens» was gelegen, maar in het jarenlang negeren door Saddam Hoessein van VN-resoluties?

C2. Realiseerde het kabinet zich, toen het voor deze legitimatie van een mogelijke oorlog koos, dat het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten hun besluit om Irak aan te vallen juist wel op de aanwezigheid van massavernietiging wapens baseerden?
Betekent dit, dat het kabinet de legitimatie van die landen om een oorlog te beginnen toen niet juist of adequaat achtte? Heeft het kabinet daarover met de betrokken landen van gedachten gewisseld?

C3. Hoe is het kabinet tot het standpunt gekomen dat volgens het volkenrecht individuele lidstaten de naleving van resoluties van de Veiligheidsraad met geweld mogen afdwingen, zonder dat de Raad zelf daartoe expliciet een machtiging heeft afgegeven?

C4. Is voor de onderbouwing van dit standpunt ambtelijk advies en/of het advies van niet-ambtelijke volkenrecht deskundigen ingewonnen? Bent u bereid deze adviezen aan de Kamer over te leggen?

C5. Is het standpunt van het kabinet in consultaties met de Verenigde Naties en met bondgenoten getoetst? Zo ja, hoe heeft deze toetsing plaatsgevonden en wat was het resultaat van deze toetsing?

C6. Kunt u aangeven door welke volkenrecht deskundigen tot nu toe steun aan dit standpunt is gegeven?

C7. Hoe beoordeelt het kabinet de ontkenning van de juistheid van dit standpunt door Professor Peter Kooijmans (CDA-Verkenningen, deel 3, zomer 2007)?

C8. Tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in 2002 waarschuwde secretaris-generaal Kofi Annan voor unilaterale actie, omdat dit zou kunnen leiden tot het eenzijdig en onrechtmatig gebruik van geweld. Op 10 maart 2003 verklaarde de secretaris-generaal van de Verenigde Naties in Den Haag: «If the US and others were to go outside the Council and take military action, it would not be in conformity with the Charter.» Welk gewicht heeft het kabinet aan deze uitspraken van de secretaris-generaal gehecht? Is in de periode na de toespraak van Kofi Annan voor de Algemene Vergadering aan hem meegedeeld dat Nederland diens opvatting niet deelde? Kon de secretaris-generaal daarvan anderszins op de hoogte zijn? Is de uitspraak van de secretaris-generaal in Den Haag, kort voor de oorlog uitbrak, in het kabinet besproken? Zo ja, welke betekenis hechtte het kabinet toen aan dit standpunt?

C9. Heeft de minister-president of hebben andere leden van het toenmalige kabinet, over dit standpunt met Kofi Annan van gedachten gewisseld? Is de secretaris-generaal er toen op gewezen dat de Nederlandse regering een andere opvatting was toegeedaan? Zo nee, waarom niet? Is de Nederlandse regering nog steeds van mening dat de secretaris-generaal van de Verenigde Naties ongelijk had?

C10. Deelde het kabinet, alvorens een militaire aanval van enkele landen te steunen, de algemene opvatting dat uit de debatten in de Veiligheidsraad de conclusie getrokken moest worden dat een oorlog tegen Irak op dat moment geen steun had van de VN-Veiligheidsraad? Zo ja, heeft deze vaststelling nog tot expliciete besluitvorming in de ministerraad geleid?

C11. Waarom meende het kabinet aan het ontbreken van die steun te mogen voorbij gaan?

C12. Heeft het kabinet expliciet overwogen dat een aanval zonder steun van de VN-Veiligheidsraad en zonder overeenstemming binnen de NAVO en binnen de Europese Unie, niet beschouwd kan worden als een bijdrage aan de bevordering van de internationale rechtsorde? Zo nee, bent u die opvatting wel toegeedaan? Zo ja, waarom heeft dat in het licht van de Grondwet niet tot het onthouden van steun geleid?

C13. De Nederlandse regering heeft zich bij herhaling op het feit beroepen dat resolutie 1441 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties gebruik van militair geweld toestond.

Had het kabinet kennis genomen van de volgende uitspraken na het aannemen van resolutie 1441:

– «As we have said on numerous occasions to Council members, this resolution contains no «hidden triggers» and no «automaticity» with respect to the use of force» (Stemverklaring van John D. Negroponte (US. Permanent Representative to the United Nations);
en – met gelijke strekking – onder meer verklaringen van het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Rusland (UN press release, direct na het aannemen van de resolutie).

C14. Heeft de permanente vertegenwoordiging de Nederlandse regering hierover ingelicht? Wat heeft het kabinet uit deze stemverklaringen afgeleid? Wanneer en om welke reden heeft het kabinet geconcludeerd dat de resolutie wel zonder nadere resolutie tot een aanvalsoorlog mocht leiden?

De oproep tot een compromis

D1. De minister-president verklaarde tijdens de persconferentie met Kofi Annan (11 maart 2003): «It is important to have a resolution with clear disarmament tasks and with a clear deadline. I think the countries involved should try to find such a compromise because if there are different signals in the direction of Saddam that is the best thing for him.» Blijkt hieruit dat de minister-president op deze datum inderdaad nog de overtuiging was toegeedaan dat een oorlog kon worden voorkomen door het sluiten van een compromis? Op grond waarvan had hij deze overtuiging? Zo nee, waarom opperde hij deze mogelijkheid op dat moment?

D2. Bedoelde de minister-president met «the countries involved» ook Nederland?

D3. Bedoelde de minister-president met het woord «compromis» dat ook de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk van hun plan om Irak meteen aan te vallen zouden moeten kunnen afzien, indien dat tot consensus in de Veiligheidsraad zou kunnen leiden?

D4. Realiseerde het kabinet zich dat een compromis tussen de verschillende opvattingen in de Veiligheidsraad in ieder geval zou betekenen dat een aanval zou moeten worden uitgesteld? Was deze consequentie in het kabinet besproken? Werde deze consequentie door het kabinet aanvaardbaar geacht?

D5. Heeft de minister-president of de minister van Buitenlandse Zaken deze gedachte met de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Frankrijk en/of andere landen besproken? Hoe stonden zij tegenover deze gedachte?

D6. Waarom heeft het kabinet, toen geen compromis gerealiseerd werd, en de voorgenomen aanval plaats vond, besloten die aanval onmiddellijk politiek te steunen? Kan hieruit worden afgeleid dat de opstelling van het kabinet in die dagen is veranderd?

D7. Heeft het kabinet de mogelijkheid overwogen belangrijke traditionele bondgenoten van ons land, tevens lid van de Veiligheidsraad, de NAVO en de Europese Unie, die de overtuiging hadden dat er nog tijd was om de kwestie vreedzaam tot een oplossing te brengen, te steunen? Zo nee, waarom niet? Is hierover intensief overleg met die bondgenoten gevoerd?

D8. Op 12 februari 2003 informeert het kabinet de Tweede Kamer over een Frans, Duits, Russisch initiatief om te komen tot intensivering van de inspecties. Daarbij merkt het kabinet op: «Frankrijk en Duitsland menen dat alle vreedzame middelen moeten zijn uitgeput, alvorens de ontwapening van Irak met militaire middelen kan worden afgedwongen. Dit is, zoals de Kamer bekend, ook de lijn van de regering.»
Waarop had het kabinet het oog toen het sprak over «alle vreedzame middelen»?

D9. De minister van Buitenlandse Zaken deelt op die dag aan de Kamer mede dat Nederland «tot de laatste centimeter» zal gaan om te voorkomen dat het zal moeten komen tot militair geweld.
Waarop doelde de minister met de woorden «tot de laatste centimeter»? Gaf hij daarmee aan dat het Nederlands kabinet verder wilde gaan dan de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk? Zo nee, had het kabinet toen al besloten in ieder geval met deze landen een lijn te trekken?

D10. Is het huidige kabinet de opvatting toegedaan, mede in het licht van de bevindingen van de wapeninspecteurs na de oorlog, dat de landen die meer tijd wilden nemen om het probleem vreedzaam op te lossen, het bij het rechte eind hebben gehad en dat een oorlog waarschijnlijk had kunnen worden voorkomen?

D11. Waarom was het toenmalig kabinet van mening dat gekozen moest worden tussen steun aan Bush of Saddam Hoessein, terwijl andere bondgenoten een andere keuze maakten? Was het de opvatting van het kabinet dat deze bondgenoten daarmee steun aan Saddam Hoessein gaven?

D12. Heeft/hebben de Verenigde Staten en/of het Verenigd Koninkrijk aan Nederland gevraagd een aanval militair dan wel politiek te steunen? Zo ja, wanneer is dit verzoek aan de Nederlandse regering gedaan? Heeft over dit verzoek overleg plaats gevonden? Wanneer is het kabinet hier voor het eerst over gepolst?

Zo nee, heeft de Nederlandse regering uit eigen beweging steun aan de oorlog gegeven? Wanneer is daartoe besloten? Wanneer zijn de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk daarover geïnformeerd?

Besluitvorming over de oorlog (algemeen)

E1. Het besluit van President Bush om tegen Irak ten oorlog te trekken stond op 13 januari 2003 vast. Hij deelde het op die dag aan minister Colin Powell mee. (Bob Woodward, Staat van Ontkenning, op basis van interviews met President Bush en oud-minister Powell). Robin Cook verklaart in zijn memoires dat premier Blair dit rond half januari van president Bush had vernomen.

Wanneer en op welke wijze heeft de Nederlandse regering kennis genomen van dit besluit? Hebben de Verenigde Staten en/of het Verenigd Koninkrijk daarover indertijd met de Nederlandse regering actief gecommuniceerd? Hebben de diplomatieke vertegenwoordigers van Nederland of de inlichtingendiensten hierover voor de aanval geëffectueerd werd informatie verkregen en die aan het kabinet voorgelegd?

Zo ja, wanneer en op welke wijze is dat geschied?

E2. Betekent dit besluit van 13 januari 2003, dat de Verenigde Staten, voorzover ze hun bondgenoten en anderen in de waan lieten dat er geen oorlog zou komen, hen gedurende enkele maanden daaromtrent hebben misleid? Wat is hierover het oordeel van het kabinet?

E3. Uit tal van publicaties, onderzoeken en verklaringen, zoals van Colin Powell, is komen vast te staan dat zowel het Verenigd Koninkrijk als de Verenigde Staten met gefabriceerde «intelligence» omtrent de aanwezigheid van massavernietingswapens de publieke opinie hebben misleid. Wat is daarover het oordeel van de Nederlandse regering? Deelt de regering de mening dat door zo'n handelwijze de geloofwaardigheid van regeringen in democratische geregeerde landen onoverzienbare schade lijdt?

E4. Is het kabinet door de eigen inlichtingendiensten of door andere bronnen gewaarschuwd tegen de stelligheid van de door beide landen geproduceerde bewijsmiddelen over de massavernietingswapens van Irak?

E5. Zijn de eigen inlichtingendiensten ooit door andere diensten (bijv. de Duitse of de Israëlische diensten, die bij bepaalde delen van bewijsmateriaal respectievelijk twijfels hadden, dan wel wisten dat ze ondeugdelijk waren) gewaarschuwd?

Hebben de eigen inlichtingendiensten actief informatie trachten te verzamelen?

E6. Op 25 augustus 2003 berichtte de Financial Times dat de Nederlandse minister-president op 25 september 2002 een document met geheime informatie van de Engelse premier heeft ontvangen («for your eyes only») waarover hij de verantwoordelijke ministers in het kabinet niet heeft ingelicht.

Acht de minister-president dit staatsrechtelijk juist?

Is het kabinet van mening dat als bewindslieden vertrouwelijke informatie krijgen aangereikt over onderwerpen waarvoor collega-bewindslieden (mede-)verantwoordelijk zijn, zij deze niet direkt met hun collega's behoren te delen? Heeft volgens het kabinet de minister-president in zo'n geval een bijzondere positie? Zo ja, hoe verdraagt zich dat met de positie van de Nederlandse minister-president als primus inter pares? Kunnen andere ministers, indien zij door collega's niet worden ingelicht over zaken die hun politieke verantwoordelijkheid betreffen, deze verantwoordelijkheid ten volle waarmaken?

E7. Hebt u kennis genomen van de mededeling van Hans Blix (BBC Radio 4 Today, 15 juli 2004) dat Bush en Blair zo overtuigd waren van hun eigen

gelijk dat ze alle bewijzen en aanwijzingen van het tegendeel negeerden?
Wat is daarover uw oordeel?

E8. Heeft het toenmalig kabinet zich actief op de hoogte laten stellen van de bevindingen van de inspectieteams, door contact te zoeken met het team van Blix, of met Nederlanders die daarin een rol speelden?

E9. Is het waar dat het Kabinet geen kennis heeft genomen c.q. laten nemen van de duizenden pagina's informatie die door de regering van Saddam Hoessein aan het team van Blix zijn verschaft? Waarom heeft de regering dat nagelaten?

E10. Heeft de Nederlandse Permanente Vertegenwoordiging bij de Verenigde Naties contact onderhouden met de heer Blix en/of leden van diens team en het kabinet daaromtrent geïnformeerd? Kunnen de rapportages daarover aan de kamer worden overgelegd?

E11. Is het waar dat de MIVD regelmatig tot andere conclusies is gekomen dan de Amerikaanse en Britse politieke leiders presenteerden? (Joost Oranje, NRC 12 juni 2004 citerend uit een MIVD rapport van 23 juli 2003). Wat heeft het kabinet met die andere conclusies gedaan?

E12. Is het MIVD rapport van 23 juli 2003 ter inzage gegeven aan de Commissie voor de Inlichtingen- en veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer en met deze commissie besproken?

Het doel van de oorlog, de proportionaliteit van het geweldsgebruik en de effectiviteit van het proces van wederopbouw

F1. «Het ging er in de Nederlandse besluitvorming dus niet om dat Saddam mogelijk over massavernietigingswapens beschikte, maar wel over het feit dat hij weigerde, conform hetgeen geëist werd in de resoluties van de VN Veiligheidsraad, om aan te tonen dat hij niet meer over die massavernietigingswapens beschikte (...).» (Minister van Buitenlandse Zaken, Tweede Kamer, februari 2008).

Moet hieruit worden afgeleid dat zelfs als er bij het kabinet gerede twijfel was geweest dat Saddam Hoessein over massavernietigingswapens beschikte, het toch politieke steun aan de oorlog had gegeven?

F2. Zo nee, waarom heeft het kabinet het feit dat de internationale gemeenschap door het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten met betrekking tot de aanwezigheid van massavernietigingswapens in Irak onjuist is voorgelicht, voor de Nederlandse legitimatie van de steun aan de oorlog niet relevant verklaard?

F3. Impliceert de motivering van het toenmalig kabinet dat het de oorlog vooral als een sanctie op het wangedrag van Saddam Hoessein beschouwde of had de oorlog voor het kabinet nog een ander doel?

F4. Realiseerde het toenmalig kabinet zich dat de oorlog door de aanvallende landen gericht was op «regime change», hetgeen volgens het Nederlandse kabinet niet als een legitieme doelstelling van geweldsgebruik werd beschouwd?

F5. Is in het overleg met de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk ook aandacht besteed aan de strekking van het artikel over de Golf oorlog: «Why we didn't remove Saddam», geschreven door George Bush en Brent Scowcroft (Time, 2 March, 1998), waarin de schrijvers wijzen op de

risico's van de eliminatie van Saddam en van de «incalculable human and political costs» die daaraan verbonden zouden zijn?

F6. Heeft het kabinet zich bij het verlenen van politiek steun rekenschap gegeven dat het daarmee medeverantwoordelijkheid nam voor de wijze waarop de oorlog zou worden gevoerd en voor de gevolgen van de oorlog voor de burgerbevolking? Zo ja, op welke wijze is dat geschied?

F7. Heeft het kabinet, alvorens steun te verlenen aan de aanval op Irak, zich op de hoogte doen stellen van inschattingen over aantallen slachtoffers en aan te richten schade?

Zo ja, door wie zijn die inschattingen ter beschikking gesteld? Kwamen deze inschattingen overeen met wat er tot heden feitelijk is gebeurd?

F8. Heeft het toenmalige kabinet, alvorens steun te verlenen aan de oorlog tegen Irak, er zich van vergewist dat de V.S. en het Verenigd Koninkrijk over een adequaat plan van aanpak voor de wederopbouw na de aanval beschikten? Zo nee, waarom niet?

F9. Zo ja, achtte het kabinet deze plannen realistisch? Is de regering die opvatting nog steeds toegedaan? Zo nee, wat zijn volgens de regering de essentiële tekortkomingen van die plannen geweest? Zijn de tekortkomingen in internationaal kader of bilateraal geëvalueerd?

F10. Was het kabinet ervan op de hoogte dat de bezettende macht in Irak als eerste maatregelen de Baath partij zou ontbinden en alle politiediensten en militairen zou ontbinden? Zo ja, achtte het kabinet dat verstandig? Hoe oordeelt het kabinet daar nu over?

F11. Is de wijze waarop de wederopbouw is aangepakt door de regeringen van landen die militaire of politieke steun aan de aanval gaven, na de oorlog geëvalueerd? Zo ja, heeft dat tot gemeenschappelijke conclusies geleid? Zo nee, acht u dit niet een gezamenlijke verantwoordelijkheid van landen die het aanvagen van een oorlog militair c.q. politiek hebben gesteund?

F12. Op 1 september 2003 heeft de Nederlandse regering in de Raad voor Algemene Zaken voor een driesporenbeleid gepleit: «Veiligheid, «Winning the hearts and minds» van de bevolking en politieke reconstructie.» Wat waren de kernelementen van dit plan? Kan de regering een evaluatie geven van de inspanning op deze terreinen en van de mate waarin Nederland en de internationale gemeenschap hiermee succes hebben gehad?

Verantwoording aan de Kamer

G1. Het kabinet heeft in haar verantwoording aan de Kamer regelmatig betoogd dat de Kamer alleen met de daden en besluiten van het kabinet te maken had, en geen informatie zou krijgen over de achtergronden c.q. achterliggende (ambtelijke) onderbouwing.

Is het kabinet de opvatting toegedaan dat artikel 68 van de Grondwet, dat voorschrijft dat de regering de verlangde inlichtingen aan een of meer kamerleden verschaft waarvan het verstrekken niet in strijd is met het belang van de staat, het verstrekken van informatie over ambtelijke advisering in de weg staat?

G2. Deelt het kabinet de opvatting dat het in bijzondere gevallen voor het beoordelen door de volksvertegenwoordiging van de kwaliteit en zorgvuldigheid van besluitvorming en handelen van een kabinet van groot belang kan zijn om te weten of de regering zich daarbij baseerde op ingewonnen adviezen dan wel of het die adviezen negeerde?

G3. Is het het kabinet bekend dat bij een Parlementaire Enquête ook onderzoek wordt gedaan naar de inhoud van ambtelijke stukken opdat de volksvertegenwoordiging zich een oordeel kan vormen over de kwaliteit van de besluitvorming? Meent het kabinet de Kamer kennisname van deze stukken zonder Parlementaire Enquête te kunnen onthouden? Zo ja, op grond waarvan? Zo nee, zal het kabinet een verzoek van de Kamer tot het inzien van ambtelijke stukken inwilligen?

Slotvraag

Zijn er onderwerpen en gebeurtenissen met betrekking tot de oorlog tegen Irak die hierboven niet zijn genoemd, waarvan het kabinet meent dat daaromtrent thans, met het voordeel van de kennis en wijsheid achteraf, met het oog op de toekomst ook lessen moeten worden getrokken?

VRAGEN VAN DE FRACTIES VAN SP, GROENLINKS, D66 EN PVDD INZAKE RECONSTRUCTIE EN REFLECTIE OP HET NEDERLANDSE BESLUITVORMINGSproces OM DE OORLOG IN IRAK TE STEUNEN

Ter inleiding

Meer dan vijf jaar na de oorlog tegen Irak, blijft deze oorlog de gemoe-deren internationaal bezighouden. Nederland neemt in een internationale vergelijking een bijzondere plaats in. In tal van landen waaronder het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten zijn er parlementaire onder-zoeken geweest naar de oorlog in Irak. Daarnaast hebben onderzoekers in die landen op basis van interviews met de belangrijkste beleidsmakers en politici het besluitvormingsproces rond de oorlog in Irak kunnen recon-strueren. Daaruit is redelijk gedetailleerd beeld ontstaan over hoe de besluitvorming in deze landen heeft plaatsgevonden. Betreffende landen, hun regeringen en parlementen, hebben daar lering uit kunnen trekken. In Nederland heeft een dergelijke gedetailleerde reconstructie niet plaatsge-vonden en derhalve is niet duidelijk of en zo ja welke lering wij hier in ons land uit wat gebeurd is kunnen trekken. In een onzekere wereld waarin vele conflicten spelen of dreigen is dat een riskante aangelegenheid. In Nederland zijn er vragen open gebleven die in andere landen wel beant-woord zijn. Met behulp van de onderstaande vragen wordt getracht een aantal van deze leemten op te vullen.

De vragen richten zich op drie thema's: 1) de feitelijke ontwikkelingen waarin het besluitvormingsproces rond Irak ingekaderd is geweest, 2) de rol van het Nederlandse parlement in dit proces en 3) de manier waarop het besluitvormingsproces binnen de regering heeft plaatsgevonden.

1. Feitelijke ontwikkelingen

1. Reeds ruim voor de oorlog tegen Irak heeft president Bush laten weten dat het «*a policy of my government is for Saddam not to be in office*»¹. Wanneer is de Nederlandse regering van dit Amerikaanse beleids-voornemen op de hoogte gesteld? Heeft de Amerikaanse regering daarbij ook uitlatingen gedaan over hoe zij het vertrek van Saddam wilde bewerk-stelligen? Hoe heeft de Nederlandse regering hierop gereageerd?

2. Tussen eind 2002 – begin 2003 gaf Nederland als gevolg van NAVO-afspraken toestemming voor Amerikaanse troepenverplaatsingen door Nederland. Waren de Nederlandse autoriteiten op de hoogte van de redenen voor de verplaatsingen? Hebben de Amerikaanse liaisons hun Neder-landse collega's bij de NAVO geïnformeerd over de verplaatsingen? Zijn daarvoor redenen aangevoerd? Is dat vastgelegd in documentatie (bijv met de NAVO van defensie) en kan de Kamer die inzien?

3. Heeft de Nederlandse regering zich laten informeren in de aanloop naar de oorlog door de VN inspecteurs, waaronder de Nederlandse, die onder andere voor TNO werkten? Waren er contacten tussen de VN inspecteurs en de Nederlandse inlichtingendiensten?

4. Volgens het antwoord van minister Verhagen op vragen van Tweede Kamerlid van Bommel zijn er in de aanloop naar de oorlog contacten geweest tussen inlichtingendiensten en VN-inspecteurs². Welke inlichtin-gendiensten waren hierbij betrokken? Welke informatie werd tijdens deze contacten uitgewisseld en in welke richting? Waren deze contacten wette-lijk toegestaan, gezien de onafhankelijke positie van de VN inspecteurs? Door wie werd deze informatie geanalyseerd en hoe werd deze analyse gebruikt om tot een politieke conclusie te komen? Volgens de regering is bij het opstellen van dreigingsanalyses ook informatie gebruikt «geleverd

¹ Interview of the President by Sir Trevor McDonald of Britain's ITV Television Network, 4 april 2002.

² verslag interpellatie Van Bommel, Hande-lingen II 2007–2008, 27 februari 2008, nr. 56, pag. 4000.

door partner- en zusterdiensten». Expliciet werd bevestigd dat informatie afkomstig van Operatie Rockingham deel kan hebben uitgemaakt van de geleverde informatie. Werd daarbij onderscheid gemaakt tussen de informatie die via Rockingham werd geleverd of die van elders kwam? Is de regering bekend met verklaringen van voormalig inspecteur Scott Ritter dat deze operatie Rockingham inlichtingen zodanig selecteerde en doorgaf aan bewindsvoerders dat een onjuist beeld ontstond van de vermeende bedreiging van Iraakse massavernietigingswapens?¹ Hebben juist deze inlichtingen een belangrijke rol gespeeld in de dreigingsanalyse die de basis vormde voor de Nederlandse besluitvorming?

5. Uit de interviews die Bob Woodward met Amerikaanse beleidsmakers heeft gevoerd² blijkt dat het Amerikaanse besluit om Irak aan te vallen op 13 januari 2003 definitief was. Wanneer is de Nederlandse regering hiervan op de hoogte gesteld?

6. Tijdens het Kamerdebat van 5 september 2002 stelt minister van Buitenlandse Zaken De Hoop Scheffer dat «zowel de Amerikaanse president Bush als minister van Buitenlandse Zaken Powell hebben gezegd dat zij, voordat zij plannen finaliseren, intensief de bondgenoten zullen consulteren.» Wanneer is dat gebeurd en wat is de insteek van de Nederlandse regering tijdens deze consultatie geweest?

2. De rol van het Nederlandse parlement

7. Op basis van welke informatie is de Minister van Buitenlandse Zaken tot zijn oordeel gekomen, op 4 september 2002, dat: «het lijkt weinig twijfel dat Irak beschikt over massavernietigingswapens»? Kan de regering deze ter beschikking stellen aan het parlement?

8. Op 19 februari 2003 verklaarde Minister van Buitenlandse Zaken dat «noch de VS, noch de internationale gemeenschap is bezig met oorlogsvoorbereiding». Op basis waarvan kwam hij tot deze inschatting?

9. Hoe verklaart de regering de discrepantie tussen de uitspraken van minister van Buitenlandse Zaken in 19 februari 2003 die aangeeft dat de VS nog geen concrete plannen had met betrekking tot een inval in Irak, terwijl het besluit daartoe al wel door de Amerikaanse beleidsmakers genomen was?

10. Naar aanleiding van de presentatie van minister Powell in de Veiligheidsraad stelde de minister van Buitenlandse Zaken in de Tweede Kamer dat «Veel van wat door Powell naar buiten wordt gebracht is reeds langer in inlichtingenkringen bekend en is in lijn met hetgeen uit Nederlandse inlichtingenbronnen is gebleken.» In hoeverre bleken deze Nederlandse inlichtingenbronnen correct te zijn? Mochten deze bronnen incorrect zijn geweest, in hoeverre is hun werkwijze geëvalueerd en met welk gevolg?

11. De regering heeft in aanloop naar de Brits-Amerikaanse invasie een zogenaamde «strategiegroep Irak» opgericht.³ Deze (inter-)departementale werkgroep had als taak het voorbereiden van een communicatieplan voor de naderende oorlog. Had de Nederlandse regering het parlement niet moeten informeren over de oprichting van een dergelijke strategiegroep? Wat was de precieze taakomschrijving van deze werkgroep? Waarom werd er van uitgegaan dat er oorlog kwam? Kan de Kamer inzage krijgen in alle correspondentie en documenten van deze werkgroep?

12. Heeft de Nederlandse regering zich, gezien het feit dat zij diverse malen heeft aangegeven van mening te zijn dat Irak massavernietigings-

¹ Zie *The very secret service*; The Guardian 21 Nov 2003. www.guardian.co.uk/politics/2003/nov/21/davidkelly.media/print.

² Zie Bob Woodward *State of Denial. Bush at War, part III*, p. 106.

³ Zie Trouw 9 april 2005.

wapens in haar bezit had, ooit onderzoek ingesteld naar de vraag hoe het kon gebeuren dat zij foutief bleek te zijn geïnformeerd? Zo ja, wat is daaruit gekomen? Zo niet, waarom niet?

13. Is de regering het met de fracties eens dat het uitoefenen van een parlementair grondrecht principieel niet mag worden ingeperkt door de macht van het orgaan dat het parlement controleert namelijk de regering?

14. Wil het overbodig verklaren van de regering een parlementair onderzoek te doen naar Irak feitelijk betekenen dat hieruit geen lessen zijn te trekken en de regering het in een volgende situatie precies zoals toen zou doen?

3. Het besluitvormingsproces binnen de Nederlandse regering

De argumentatie van de Nederlandse regering

Er lijkt een verschuiving te hebben plaatsgevonden in de argumentatie van de Nederlandse omtrent de redenen voor het verlenen van politieke steun aan de oorlog in Irak. In september 2002 lag (bij monde van minister De Hoop Scheffer): *«De legitimatie voor optreden van de internationale gemeenschap ... nagelvast in de kwestie van de massavernietigingswapens.»*

Tijdens het Kamerdebat van 18 maart 2003 wordt duidelijk dat volgens de regering ook zonder resolutie 1441 er een mandaat ligt voor de oorlog tegen Irak. Tegelijkertijd stelt de minister-president: *«Er komt nog iets bij. Er zijn op dit moment terroristische groeperingen actief die er niet voor terugdeinzen dodelijke wapens in te zetten, met als enig doel het maken van zoveel mogelijk slachtoffers. Van een aantal van deze terroristen is bekend dat zij hebben geprobeerd massavernietigingswapens te verwerven. Ofschoon ik niet wil beweren dat er een directe link is tussen Bagdad en bijvoorbeeld AL-Quada, acht ik het regime van Saddam evenmin betrouwbaar genoeg om te durven garanderen dat toekomstige samenwerking niet zal plaatsvinden. Wij zouden het onszelf nooit vergeven als dit horrorscenario werkelijkheid zou worden. Militair ingrijpen is door het kabinet steeds gezien als de ultieme remedie: het instrument dat gebruikt moet worden als alternatieven niet meer voorhanden zijn. Helaas lijkt dat moment nu aangebroken»*

In augustus 2003 geeft de regering blijk van een bijgestelde visie, bij monde van een brief van het ministerie van Algemene Zaken: *«Niet het bewijs van de aanwezigheid van massavernietigingswapens in Irak, maar de wederom gebleken onwil van het regime van Saddam Hussein om de laatste kans aan te grijpen die met V-Raad Resolutie 1441 werd geboden om door actieve medewerking aan de wapeninspecties opheldering te verschaffen aan de wereldgemeenschap met betrekking tot gegronde vragen over de Irakese massavernietigingswapens, heeft voor de Nederlandse regering de doorslag gegeven».*

16. Kan de regering aangeven welke precieze feiten en omstandigheden zich hebben voorgedaan waardoor er een verschuiving in het kabinetsstandpunt voor steun aan de aanval in Irak heeft plaatsgevonden?

17. Kan de regering aangeven of ontwikkelingen in Duitsland, Engeland, Frankrijk en de Verenigde Staten hebben voorgedaan waardoor een verschuiving in grondslag zich ook heeft voorgedaan?

18. Zo ja, welke ontwikkelingen waren dit? Waren er contacten met de genoemde regeringen dan wel relevante organen van die regeringen (zoals inlichtingendiensten) hierover?

De rol van de VN-resoluties in de beleidsafweging

In onze zienswijze gebruikt het kabinet ter juridische onderbouwing voor de oorlog in Irak meerdere V-Raad resoluties (te weten de resoluties 678, 687 en 1441) om tot een mandaat te komen. In een internationale vergelijking is dit een omstreden standpunt. Volgens veel landen, waaronder bondgenoten als Duitsland en Frankrijk, boden deze resoluties – ook in combinatie – geen voldoende mandaat. Het Britse standpunt, verwoord door Lord Goldsmith (de toenmalige hoogste juridische overheidsbeambte, de attorney-general) gaf in januari 2003 aan dat op basis van alléén resolutie 1441 Irak niet binnengevallen kan worden, daar het geen juridische grondslag daarvoor biedt. Doch op 15 maart 2003 (5 dagen voor het begin van de oorlog) geeft Lord Goldsmith aan dat er wél een juridische grondslag is, mits resolutie 1441 gecombineerd wordt met de eerdere V-Raad resoluties die dienden voor een andere context, andere tijd, en andere doeleinden.

19. Wanneer is de Nederlandse regering tot haar conclusie gekomen dat de huidige resoluties een voldoende volkenrechtelijk mandaat gaven? Is er hierover contact geweest met Lord Goldsmith? Zo ja, kan de Kamer inzage krijgen in deze communicatie?

20. In de aanloop naar de oorlog tegen Irak heeft de Nederlandse regering altijd aangegeven een nieuwe resolutie tegen Irak gewenst te achten. Wat zegt dit over de robuustheid van de resoluties die op dat moment op tafel lagen?

21. Welke concrete initiatieven heeft de Nederlandse regering genomen om een nieuwe resolutie aangenomen te krijgen?

De rol van departementale adviezen met betrekking tot het volkenrechtelijk mandaat in de beleidsafweging

Tijdens het Eerste Kamerdebat van juli 2007 over het adequaat volkenrechtelijk mandaat kwam impliciet naar voren dat er binnen het ministerie meerdere, met elkaar strijdige, notities waren opgesteld met betrekking tot de juridische grondslag van de Nederlandse steun aan de Amerikaans-Britse inval in Irak.

22. Op basis van welke criteria heeft het kabinet besloten om het juridische advies te volgen dat steun geeft aan het idee dat er een adequaat volkenrechtelijk mandaat is? Van wie was dit advies afkomstig? Welke juridische en/of politieke afwegingen speelden bij deze beslissing een rol? Was het standpunt van de Verenigde Staten met betrekking tot het volkenrechtelijke mandaat van invloed op de beslissing van de regering?

23. Kan de regering aangeven wat de kernpunten waren uit de verschillende adviezen die de regering ter beschikking had én op welke punten die van elkaar verschilden? Heeft de regering ook volkenrechtelijk advies gevraagd van niet-departementale en/of externe adviseurs? Zo ja van wie en hoe luidden deze adviezen? Zo nee, waarom niet?

24. Hebben de verantwoordelijk ministers de verschillende zienswijzen voorgelegd aan de overige leden van het kabinet? Zo ja, wanneer? Wat was de reactie van de overige kabinetsleden? Zo nee, waarom niet?

25. Kan de Eerste Kamer inzicht krijgen in de stukken die het kabinet ten aanzien van het volkenrechtelijk mandaat hebben gepasseerd?

26. Klopt het citaat uit het NRC-artikel van Joost Oranje van 12 juni 2004 dat de Directeur Juridische Zaken van het Ministerie van Defensie dat (slechts) «een mandaterende resolutie als een grondslag zou kunnen dienen voor een rechtmatige aanval op Irak»? Zo ja, wat is er met deze conclusie gedaan?

27. Kloppen de overige citaten uit het artikel van Joost Oranje?

28. Kan de regering aangeven waarom de PV, in het faxbericht van 25-02-03 alleen scenario's schetst die Nederlandse steun behelzen, en geen scenario's schetst met een andere uitkomst?

29. Heeft de regering opdracht gegeven om alleen scenario's te schetsen waarbij van een inval sprake is?

De rol van de inlichtingendiensten

Met terugwerkende kracht kan gesteld worden dat de verschillende nationale inlichtingendiensten over verkeerde informatie beschikten met betrekking tot de dreiging die er vanuit Irak uitging. Irak bleek, in tegenstelling tot er wat er wild en zij vermoed werd, niet over massavernietigingswapens te beschikken.

30. Welke rol hebben de inlichtingen van Nederlandse inlichtingendiensten gespeeld in de beleidsafweging de oorlog tegen Irak politiek te steunen?

31. Is er gebruik gemaakt van adviezen van andere veiligheidsdiensten dan van landen de coalitie van de welwillende vormen? Zo ja, om welke landen gaat het en over welke onderwerpen? Is er in dit kader contact geweest met de Duitse inlichtingendiensten? Speelde de bron «Curveball» daar een rol?

32. Op welke onderdelen weken de Nederlandse inlichtingen af van Amerikaanse en Britse zusterdiensten als het gaat om de hardheid van de aanwezigheid van massavernietigingswapens; aard en omvang daarvan; aannemelijkheid van de dreiging dat Irak deze vermeende wapens zou gebruiken?

33. Heeft de regering achteraf een vergelijking gemaakt van de betrouwbaarheid en de kwaliteit van de adviezen van de verschillende betrokken inlichtingendiensten van onder andere Nederland, de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Frankrijk, Australië, Israël?

34. Hoe beoordeelt de regering met het inzicht van nu de betrouwbaarheid van de informatie van de inlichtingendienst?

De beleidsevaluatie

Onze fracties willen – mede gezien de internationale context en afhankelijkheden – meer inzicht in de wijze waarop de besluitvorming binnen de Nederlandse regering en vervolgens in het parlement heeft plaatsgevonden en welke informatie (zowel feitelijk en bewezen als vermeende en gesuggereerde) daaraan ten grondslag ligt.

35. Heeft de Nederlandse regering het beleidsproces rond het verlenen van politieke steun aan de oorlog in Irak geëvalueerd? Zo ja, wat waren de belangrijkste bevindingen? Zo nee, waarom niet?

36. Is de regering van mening dat er in het beleidsproces fouten zijn gemaakt? Zo ja, welke? En door middel van welke concrete maatregelen kunnen deze fouten in de toekomst voorkomen worden?

37. Hoe beoordeelt de Nederlandse regering de parlementaire onderzoeken die in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten zijn gehouden? Welke nieuwe inzichten hebben deze naar de mening van de regering verschaft voor de Nederlandse situatie?

38. Is een «adequaat volkenrechtelijk mandaat», zoals staat vermeld in het huidige regeerakkoord, vereist bij de uitzending van Nederlandse militairen? Geldt dit ook voor politieke steun aan militaire acties? Indien niet, aan wat voor situaties moeten wij denken waarin wel politieke steun kan worden verleend zonder volkenrechtelijk mandaat?

39. Deelt de regering de opvatting van Pieter Kooijmans, oud hoogleraar Volkenrecht en Minister van Staat, dat de formulering rond het volkenrechtelijk mandaat eerder mystificerend werkt dan verhelderend als deze redenering niet opgaat voor politieke steun aan militaire die geen adequaat volkenrechtelijke mandaat kennen?